

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนา “คน” โดยมุ่งเน้นให้คนมีศักยภาพที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ตลอดจนให้คนมีภาวะสุขภาพที่ดีทั้งทางร่างกาย จิตใจ สามารถอยู่ร่วมในสังคมได้อย่างมีความสุข การพัฒนาศักยภาพของคนให้เป็นคนที่มีคุณภาพซึ่งประกอบด้วยลักษณะของการมีความรู้ความสามารถหรือการดำรงชีวิตได้อย่างปกติสุขมีสุขภาพที่สมบูรณ์แข็งแรงทั้งร่างกาย จิตใจและสังคม ด้วยนั้น ต้องดำเนินการพัฒนาองค์ประกอบด้านการศึกษากับสุขภาพควบคู่กันไป โดยเด็กและเยาวชนจะเติบโตใหญ่เป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีได้ จำเป็นต้องได้รับการดูแลด้านสุขภาพเสียตั้งแต่เริ่มต้น โรงเรียนเป็นสถาบันที่สำคัญเป็นสองรองจากสถาบันครอบครัว การมีบทบาทต่อการเลี้ยงดูและพัฒนาศักยภาพของเด็กนักเรียนและเยาวชน ทั้งด้านสติปัญญา จิตใจและร่างกาย หากเด็กและเยาวชนมีสุขภาพร่างกายไม่สมบูรณ์จะทำให้เกิดการเจ็บป่วยได้ง่าย การเรียนต่ำลง จะส่งผลให้เจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพด้อยลงหรือไม่สามารถทำงานได้ เป็นการสูญเสียทรัพยากรบุคคลที่เป็นกำลังสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ ดังนั้นโรงเรียนจึงเน้นในการพัฒนาศักยภาพของเด็กและเยาวชนให้มีความพร้อมสมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ และสติปัญญาควบคู่กันไป โดยการส่งเสริมสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการคิดหาแนวทางการแก้ไขปัญหาด้านสุขภาพ เพื่อสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตในการที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข นอกจากนี้โรงเรียนยังต้องจัดสิ่งแวดล้อมให้เอื้ออำนวยต่อการมีสุขภาพดี การมีพฤติกรรมสุขภาพที่ถูกต้อง โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมด้วย เพื่อให้เกิดเป็นพหุภาคีในการส่งเสริมสุขภาพของชุมชน

จากการประเมินสุขภาพด้วยตนเอง ในการสอบถามความเห็นของผู้ปกครองต่อสุขภาพเด็กประถมศึกษา (นิตยา และคณะ, 2541, อ่างใน จันทรเพ็ญ ชูประภาวรรณ, 2543, หน้า 120) พบว่า มีการเจ็บป่วยบ่อยมากกว่า 5 ครั้งต่อปี สูงถึงร้อยละ 12.6 โดยพบว่า

โรคที่พบประจำ ได้แก่ โรคหวัด อูจจาระร่วง พุพอง ปอดบวม และหุ้่น้ำหนวก ส่วนใหญ่กลุ่มเยาวชนอายุ 15-24 ปี (นิตยา และคณะ, 2541 อ้างใน จันทรพีญ ชูประภาวรรณ, 2543, หน้า 120-121) ประเมินสุขภาพของตนเอง พบว่า ร้อยละ 80 รายงานว่าตนเองไม่มีปัญหาสุขภาพ ปัญหาสุขภาพที่พบมากที่สุด คือ อาการเจ็บป่วยด้วยโรค เช่น ปวดศีรษะ โลหิตจาง หวัด ฟันผุ โรคระบบทางเดินหายใจ เช่น ภูมิแพ้ ทอลซิลอักเสบ หอบ เป็นต้น จะเห็นได้ว่าผลจากการสำรวจทั้งในเด็กและเยาวชนพบว่าจะเป็นโรคที่สามารถป้องกันได้ ทั้ง ๆ ที่ทางโรงเรียนก็มีกิจกรรมการดูแลอยู่ประจำ แต่ในการดำเนินการแต่เดิมนั้นเป็นการดูแลสุขภาพอนามัยโดยครูอนามัยโรงเรียน ครูอนามัยโรงเรียนจะให้บริการรักษาตามอาการของโรคเฉพาะโรคพื้นฐานเท่านั้น และขอความร่วมมือจากสถานบริการสาธารณสุข ได้แก่ สถานีอนามัย โรงพยาบาลชุมชน โรงพยาบาลทั่วไป ในการตรวจสุขภาพนักเรียนและเยาวชน จึงทำให้การดูแลสุขภาพที่ไม่ดี รวมถึงการมีพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้อง เช่น สูบบุหรี่ ดื่มเหล้า เสพยาเสพติด มีภาวะตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร เป็นต้น จะเห็นได้ว่าการดำเนินงานเพื่อการดูแลสุขภาพของเด็กนั้นเป็นการปัญหาและให้การช่วยเหลือเด็กและเยาวชนตามสภาพเท่านั้น

ในสภาพปัจจุบันการดูแลสุขภาพของเด็กและเยาวชนในโรงเรียนจะต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคลากรทุกคนในโรงเรียน โดยการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพของเด็กตลอด รวมถึงการจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการมีสุขภาพที่ดี โดยให้สอดคล้องกับการดำเนินวิถีชีวิตของเด็กและเยาวชนตลอดจนสร้างเสริมทักษะต่าง ๆ เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต ในภาคหน้า ซึ่งได้แก่ การพัฒนาทักษะชีวิต โดยมุ่งเน้นการส่งเสริมศักยภาพด้านจิตวิทยา และสังคมเด็กและเยาวชน เพื่อส่งเสริมสุขภาพและป้องกันปัญหาสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงในชีวิตประจำวัน สอดคล้องและสัมพันธ์กับปัญหาด้านสุขภาพและสังคม ทักษะเพื่อการส่งเสริมสุขภาพ ซึ่งจำเป็นต้องบูรณาการเข้าไปในการเรียนการสอนทุกวิชา และเน้นให้นักเรียนเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมคุณภาพ และสร้างพฤติกรรมสุขภาพที่ดีให้แก่ตนเองได้

โรงเรียนสารภีพิทยาคม อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ เป็นโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ เปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง มัธยมศึกษาปีที่ 6 เป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ ซึ่งแต่เดิมนั้นการบริการดูแลสุขภาพ โดยครูอนามัยโรงเรียนซึ่งมีจำนวน 3 คน ขณะเดียวกันครูอนามัยโรงเรียน มีภาระกิจในการสอนวิชาสุขศึกษาด้วย จำนวน 18 คาบ ทำให้การดูแลสุขภาพนักเรียนเป็นไปอย่างไม่ทั่วถึง ซึ่งพบได้

ว่ามีเด็กนักเรียนที่มีปัญหาสุขภาพอยู่เรื่อย ๆ ดังจะเห็นได้จากสถิติการมารับการรักษาพยาบาลที่ห้องพยาบาลจำนวนร้อยละ 12.40, 11.50, 9.50 ในปี 2540, 2541 และ 2542 (สถิติรายงานผลการรับบริการในห้องพยาบาล โรงเรียนสารภีพิทยาคม ปี 2540, 2541, 2542) ขณะเดียวกันองค์การอนามัยโลกได้เสนอแนวทางในการพัฒนาสุขภาพโดยการส่งเสริมสุขภาพ ทางโรงเรียนจึงมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนานักเรียนให้นักเรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ คือ นักเรียนสามารถดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข จึงได้จัดให้มีนโยบายด้านการส่งเสริมสุขภาพแก่เด็กนักเรียน โดยเน้นการจัดกิจกรรม โครงการต่าง ๆ เช่น โรงเรียนสีขาว ทักษะชีวิต เพื่อป้องกันยาเสพติดและโรคเอดส์ ซึ่งจะเป็นการสร้างภูมิคุ้มกัน และฝึกฝนให้เด็กมีทักษะในการปฏิเสธสิ่งเสพติด สิ่งยั่วยู่ทางกามารมณ์ การพนัน เป็นต้น อีกทั้งยังเป็นการสร้างประสบการณ์ชีวิตเพื่อให้ตัวเด็กในการนำไปใช้ในวัยผู้ใหญ่ นอกจากนี้โรงเรียนยังมีนโยบายในการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน และสังคมภายนอกโรงเรียน อันได้แก่ ชุมชนอันเป็นที่ตั้งของโรงเรียนโดยการให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมสุขภาพของนักเรียน ตลอดจนมีการจัดสิ่งแวดล้อมให้เอื้ออำนวยต่อการมีสุขภาพดีด้วย

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาศักยภาพของโรงเรียนสารภีพิทยาคม ในด้านนโยบายสุขภาพ การจัดสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ สิ่งแวดล้อมทางสังคม ทักษะส่วนบุคคลด้านสุขภาพ ความสัมพันธ์ของโรงเรียนกับชุมชน การบริการสุขภาพในโรงเรียน มีการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพแนวใหม่และโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพอย่างไร เพื่อวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพในโรงเรียนให้สอดคล้องกับแนวทางปฏิบัติที่องค์การอนามัยโลกได้กำหนดไว้ และหาแนวทางในการพัฒนาศักยภาพโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพที่สมบูรณ์แบบ และเป็นสถาบันที่ให้ประโยชน์ต่อสังคมด้านการเรียนรู้เกี่ยวกับสุขภาพทำให้บุคลากรทุกคนมีสุขภาพ และคุณภาพชีวิตที่ดีสามารถใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่าต่อตนเอง และสังคมได้อย่างมีความสุข

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาศักยภาพของโรงเรียนสารภีพิทยาคม ในการเป็นโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตพื้นที่ศึกษา

พื้นที่การศึกษา คือ โรงเรียนสารภีพิทยาคม อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่

ขอบเขตประชากร

ขอบเขตประชากร ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหาร ครู นักเรียน และเจ้าหน้าที่หรือผู้เกี่ยวข้อง (Stake holder) เช่น ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน สมาคมครูผู้ปกครอง ชมรมศิษย์เก่า
ขอบเขตเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาศักยภาพของโรงเรียนสารภีพิทยาคม ในด้านนโยบายสุขภาพของโรงเรียน สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ สิ่งแวดล้อมทางสังคม ความสัมพันธ์ของโรงเรียนกับชุมชน ทักษะส่วนบุคคลด้านสุขภาพ และการบริการสุขภาพในโรงเรียน

นิยามศัพท์เฉพาะ

ศักยภาพ หมายถึง คุณลักษณะ ความสามารถของโรงเรียนสารภีพิทยาคม ในการดำเนินงาน โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ด้านนโยบายสุขภาพ สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ สิ่งแวดล้อมทางสังคม ความสัมพันธ์ของโรงเรียนกับชุมชน ทักษะส่วนบุคคลด้านสุขภาพ บริการสุขภาพในโรงเรียน ตามกรอบแนวคิดขององค์การอนามัยโลก

โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ หมายถึง โรงเรียนที่ทุกคนในโรงเรียนมีส่วนร่วมกันจัดโครงสร้างนโยบายสุขภาพประสพการณ์ผสมผสานเชิงบวก เพื่อส่งเสริมและปกป้องสุขภาพของนักเรียน กิจกรรมนี้ประกอบด้วยการเรียนรู้เรื่องสุขภาพ ทั้งในและนอกหลักสูตร การจัดสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยและเอื้อต่อสุขภาพ การจัดให้มีการบริการสุขภาพที่เหมาะสมรวมทั้งการมีส่วนร่วมของครอบครัว และชุมชน ในการส่งเสริมสุขภาพ เพื่อผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของนักเรียน ให้ประสบความสำเร็จตามศักยภาพของตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

นโยบายสุขภาพ หมายถึง ทิศทางที่ประกาศอย่างชัดเจนและครอบคลุมทั้ง โรงเรียน ซึ่งส่งผลต่อกิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียน ตลอดจนการจัดสรรทรัพยากรเพื่อการส่งเสริมสุขภาพของบุคลากรในโรงเรียนทุกระดับ

สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ หมายถึง สิ่งแวดล้อมที่มีอยู่รอบ ๆ โรงเรียน สามารถสัมผัสและมองเห็นได้ เช่น อาคารสถานที่ สนาม เครื่องมือและอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่เอื้อต่อการส่งเสริมสุขภาพ

สิ่งแวดล้อมทางสังคม หมายถึง สิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างทุกคนที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียน เช่น ผู้บริหาร ครู นักเรียน บุคลากรในโรงเรียนตลอดจน

บุคคลในชุมชน ซึ่งเป็นแบบอย่างที่ดีด้านเจตคติ และค่านิยมที่ดีและมีพฤติกรรม สุขภาพทางสังคมที่แสดงออกมา โดยมีเป้าหมายที่ทุกคนสามารถอยู่ได้อย่างมีความสุข

ความสัมพันธ์ของโรงเรียนกับชุมชน หมายถึง การจัดกิจกรรมต่าง ๆ โดยที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมส่งเสริมเพื่อให้ได้รับความรู้ ทักษะคิติ ความเข้าใจและสุขภาพ

ทักษะในเรื่องสุขภาพเป็นผลให้นักเรียนมีความเป็นตัวของตัวเอง และมีความรับผิดชอบของตนเองและชุมชน

บริการสุขภาพในโรงเรียน หมายถึง บริการสุขภาพขั้นพื้นฐานในด้านสุขภาพอนามัย การให้ความรู้และทักษะด้านสุขภาพ แก่นักเรียน บุคลากร และผู้เกี่ยวข้อง

ทักษะส่วนบุคคลด้านสุขภาพ หมายถึง การที่บุคลากรในโรงเรียนได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ ด้านสุขภาพ เพื่อให้มีการพัฒนาตนเอง ไปสู่การมีสุขภาพที่ดี ได้มีการสอนสุขศึกษาในโรงเรียน การพัฒนาด้านทักษะชีวิต โดยกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เพื่อบุคลากรทุกคนได้รับการเสริมทักษะส่วนบุคคลในโรงเรียน

บุคลากรในโรงเรียน หมายถึง ผู้บริหาร ครู นักเรียน ในโรงเรียนสารภีพิทยาคม ปีการศึกษา 2543

โรงเรียนสารภีพิทยาคม หมายถึง โรงเรียนตั้งอยู่อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ได้ทราบศักยภาพพื้นฐานของโรงเรียนสารภีพิทยาคมในการพัฒนาให้เป็นโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ
2. เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาใช้เพื่อการปรับปรุง และพัฒนาโรงเรียนสารภีพิทยาคม